

Stand van de Zakelijke Dienstverlening

Kasper Buiting
Senior Sectoreconoom

Sector Advisory
Januari 2018

Hoogconjunctuur stuwt dienstensector

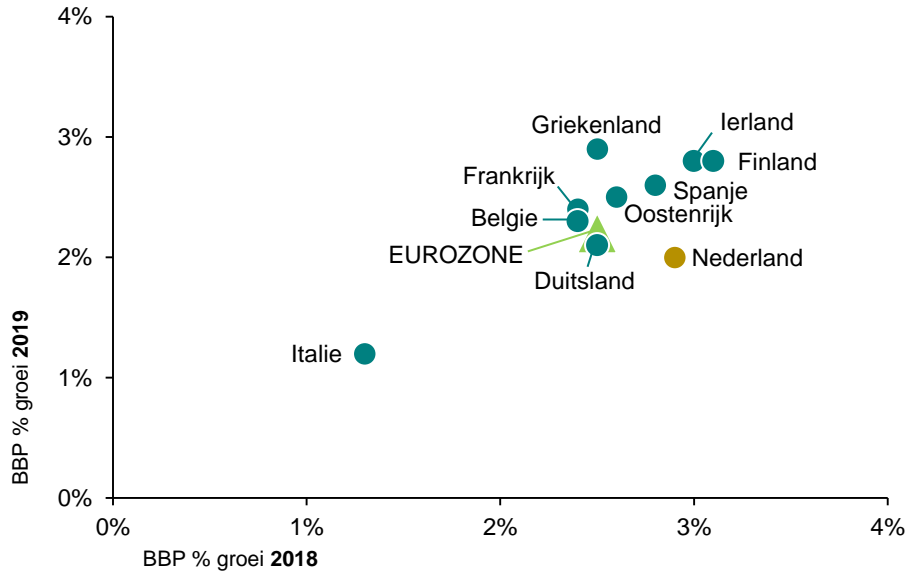

1	Macro-economie: Eurozone en NL	▶ Groei houdt aan	3
2	Voorlopende economische indicatoren	▶ Alle seinen op groen	4 en 5
3	Groeibelemmingen	▶ Weinig belemmingen; ▶ wel toenemend tekort aan arbeidskrachten	6
4	Ondernemersvertrouwen	▶ Vertrouwen ondernemers zeer hoog	7
5	Omzetontwikkeling deelsectoren	▶ Groei wordt breed gedragen	8 t/m 13
6	Omzetvooruitzichten	▶ Vooruitzichten positief: iets lagere groei dan 2017	14
7	Omzetontwikkeling 2007 - 2019	▶ Alle branches hebben de crisis achter zich gelaten; ▶ groei uitzendbureaus over afgelopen 12 jaar spectaculair	15
A	Appendix	▶ Contactgegevens, disclaimer en extra informatie	16

1 Macro-economie

Nederlandse economie blijft sterk groeien

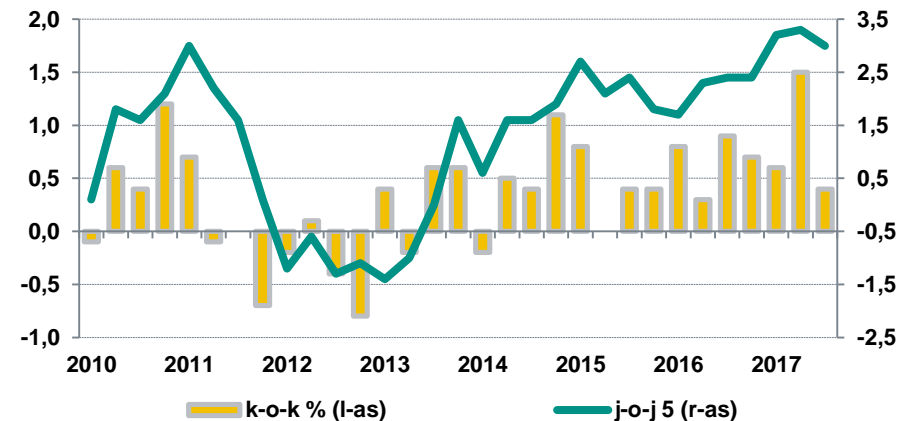

- ▶ De economie van de Eurozone zit sterk in de lift. Vrijwel alle landen laten mooie groeicijfers zien voor dit en komend jaar.
- ▶ De Nederlandse economie blijft sterk groeien. Afgelopen jaar steeg het BBP met 3,2%. Voor 2018 voorziet het Economisch Bureau van ABN AMRO een groei van bijna 3%. In 2019 zal de economie wat afkoelen en groeien met 2,0%.
- ▶ Het aantal banen neemt sterk toe. Aangezien meer mensen de arbeidsmarkt betreden, blijft de daling van de werkloosheid iets achter. Desalniettemin daalt deze tot onder de 4% in 2019.

Kerncijfers Nederlandse economie

	2016	2017	2018	2019
	<i>mutatie in %</i>			
BBP	2,1	3,2	2,9	2,0
Particuliere consumptie	1,5	2,2	2,3	1,6
Overheidsconsumptie	1,1	0,9	3,0	2,7
Investeringen	5,2	6,1	5,4	2,5
Uitvoer	4,1	5,7	5,0	4,1
Invoer	3,9	5,4	5,7	4,6
	<i>Niveau</i>			
Werkloosheid*	6,0	4,9	4,0	3,8

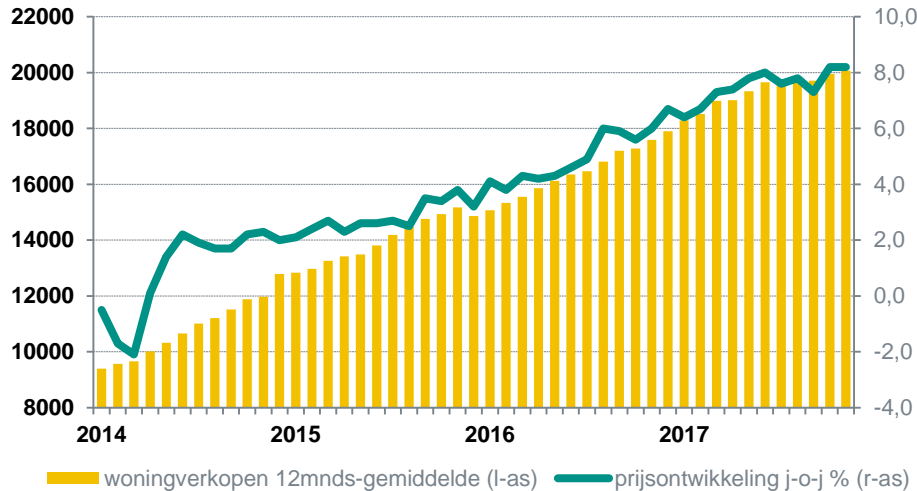
* Volgens internationale definitie

2 Voorlopende economische indicatoren

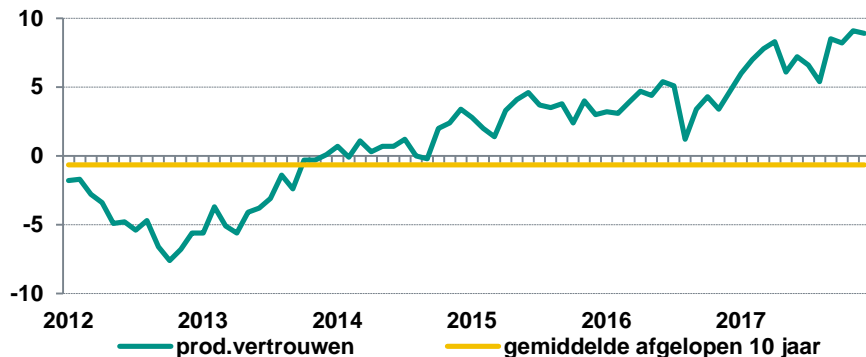
Veel optimisme onder zowel consumenten als producenten; woningverkoop blijven toenemen, maar stijging neemt af

Woningverkop en prijsontwikkeling

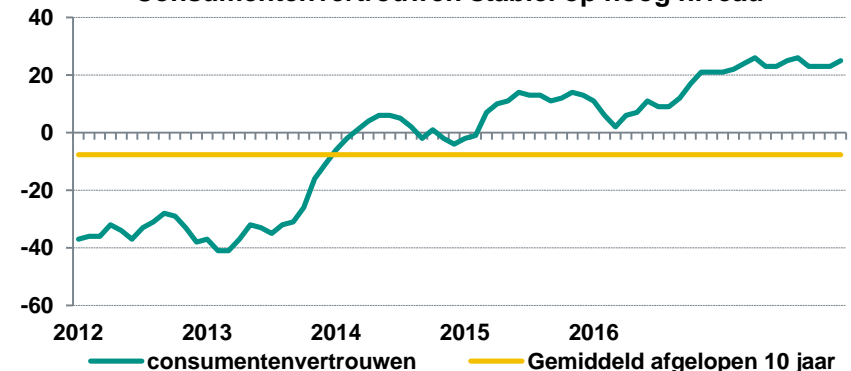

- ▶ De woningverkop blijven toenemen. Het 12-maandsgemiddelde is inmiddels gestegen tot boven 20.000. De prijs stijgt mee met de verkopen. In november lag de prijs van een verkochte woning bijna 8% hoger dan een jaar eerder. Het lijkt er wel op dat de stijging van zowel verkopen als huizenprijzen afneemt.
- ▶ De vertrouwensindicatoren hebben hoge niveaus bereikt en lijken daar voorlopig te blijven. Het producentenvertrouwen heeft afgelopen jaar een verdere sprong gemaakt en staat nu op 8,9. Consumenten zijn ook positief gestemd. Het consumentenvertrouwen ligt nu al lange stabiel boven 20; een bijzonder hoog niveau.

Producentenvertrouwen op hoog niveau

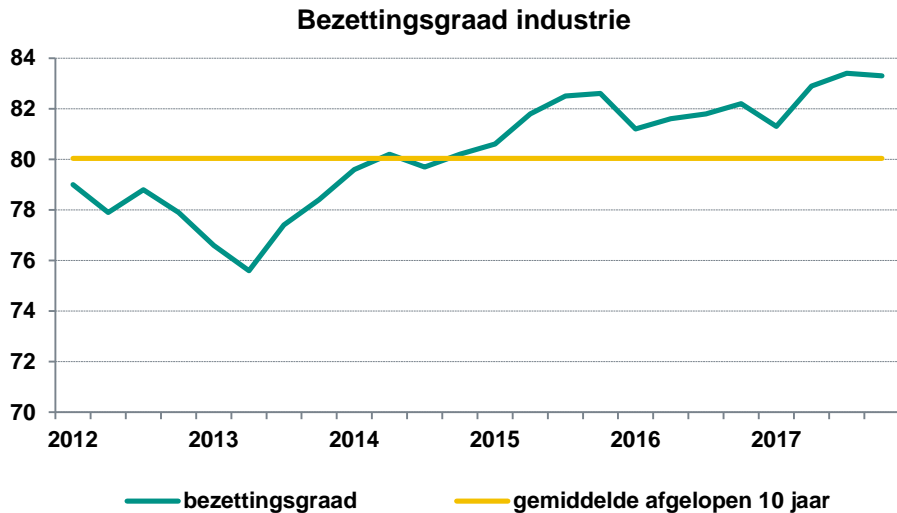

Consumentenvertrouwen stabiel op hoog niveau

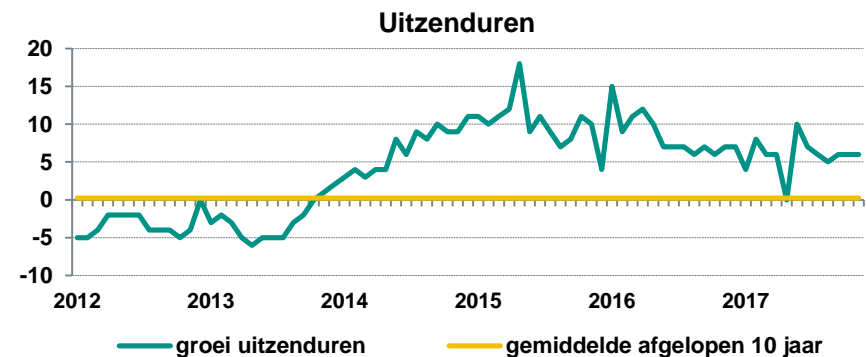
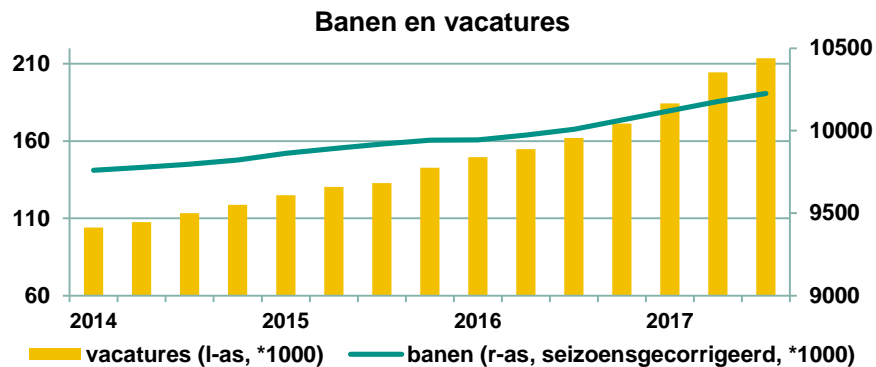

2 Voorlopende economische indicatoren - vervolg

Bezettingsgraad industrie boven langjarig gemiddelde; aantal vacatures blijft stijgen

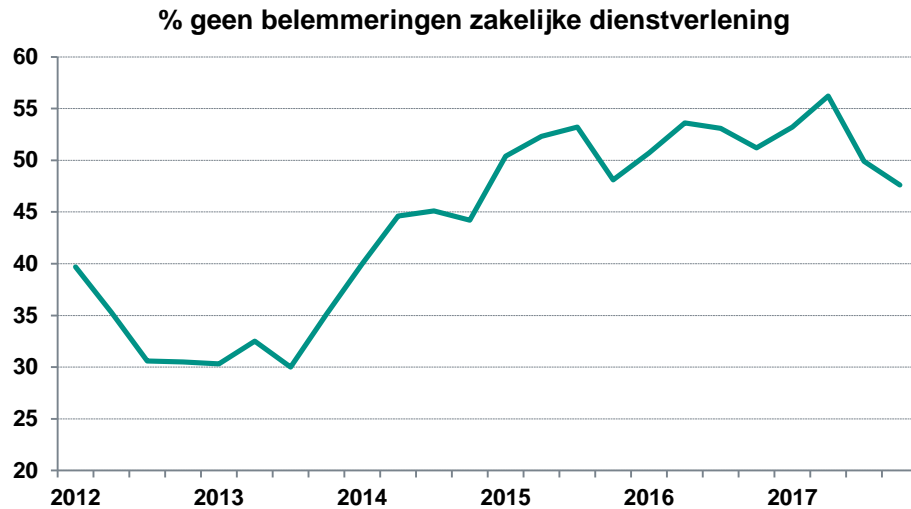

- ▶ De economie draait op volle toeren en dat is terug te zien aan zowel de bezettingsgraad als het aantal vacatures.
- ▶ De bezettingsgraad in de industrie is met 83,3 ruim hoger dan het gemiddelde van de afgelopen 5 jaar.
- ▶ Nederland telt inmiddels meer dan 10 miljoen banen en de grens lijkt nog niet bereikt. Het aantal vacatures is inmiddels de 200.000 gepasseerd.
- ▶ De hoge groei van het aantal uitzenduren in 2015 en 2016 zien we nu niet meer. Toch groeit dit aantal nog behoorlijk stevig met 6% op jaarbasis.

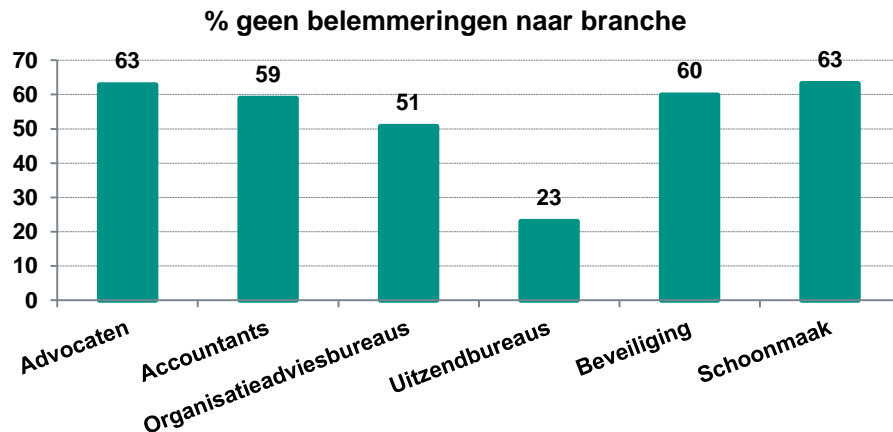

3 Groeibelemmeringen

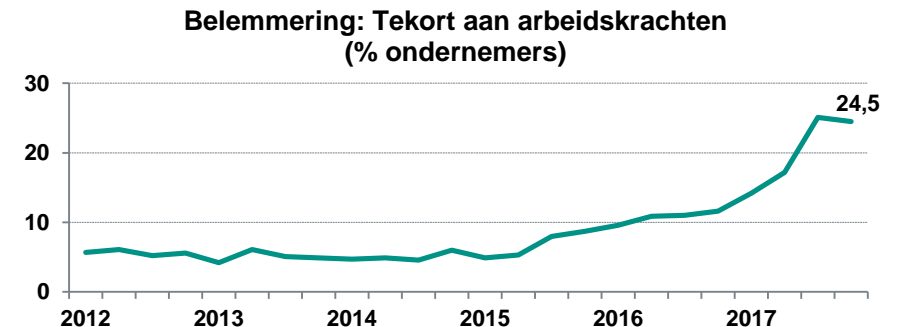
Steeds meer bedrijven geven aan geen belemmeringen te ervaren voor hun bedrijfsvoering

- ▶ In de Coen-enquête van het CBS* wordt gevraagd naar de productiebelemmeringen die ondernemers ervaren. Als ondernemers aangeven geen belemmeringen te ervaren, staat in feite niets in de weg van een gezond groeipad.
- ▶ In de laatste meting geeft 48% van de ondernemers in de zakelijke dienstverlening aan geen belemmeringen te ervaren. Dit ondersteunt het beeld van een sterk groeiende sector. Toch is dit een afname ten opzichte van een half jaar geleden toen maar liefst 56% geen belemmeringen meldde.
- ▶ Dit verschil komt vooral door het tekort aan arbeidskrachten dat door steeds meer ondernemers als een probleem wordt ervaren. Inmiddels kampt bijna een kwart hiermee. Met name bij uitzendbureaus speelt dit probleem.

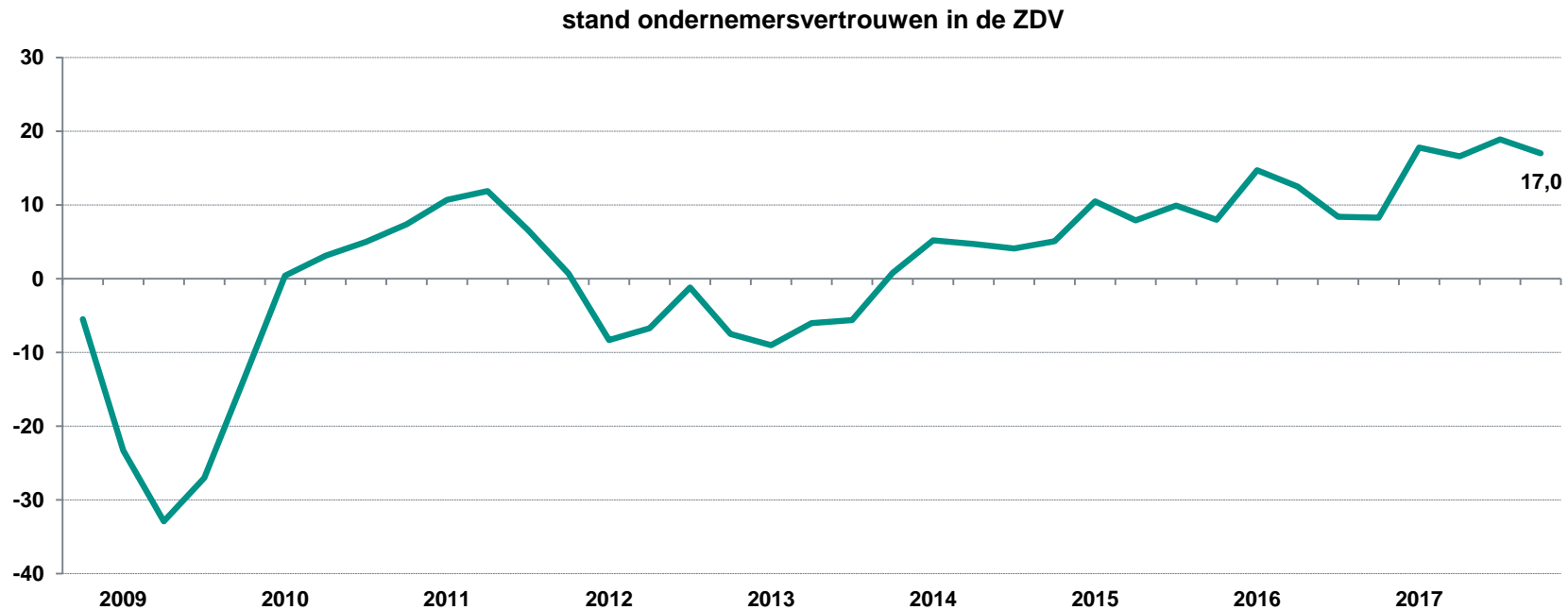

**De Conjunctuurenquête Nederland (Coen) is een samenwerking van CBS, EIB, KvK, MKB NL en VNO-NCW. Deze enquête ondervraagt ondernemers elk kwartaal over onderwerpen als omzet, winst, investeringen, etc. Hierbij wordt hen gevraagd naar ervaringen in het afgelopen kwartaal en verwachtingen voor het lopende kwartaal.*

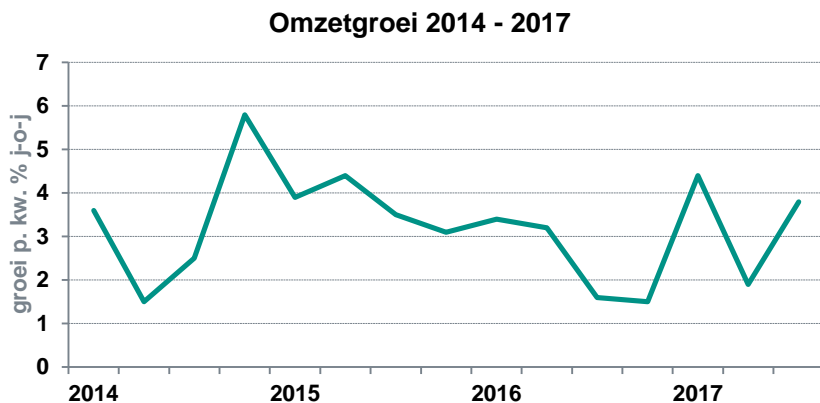
4 Ondernemersvertrouwen

Vertrouwen stabiel op een hoog niveau in de zakelijke dienstverlening

- ▶ De zakelijke dienstverlening profiteert van de economische groei in Nederland. Ondernemers in de sector barsten dan ook van het vertrouwen. Het ondernemersvertrouwen is iets gedaald ten opzichte van vorig kwartaal, maar staat met 17,0 op een zeer hoog niveau.

5 Rechtskundige diensten

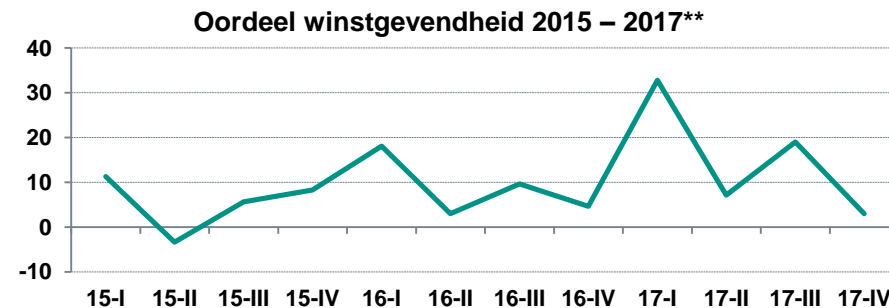
Verwachtingen ondernemers*:

Economisch klimaat	8,2
Omzet	32,7
Prijzen	8,1
Personeel (komende 3 maanden)	4,3
Personeel (komend jaar)	8,4
Investerings (komend jaar)	11,1

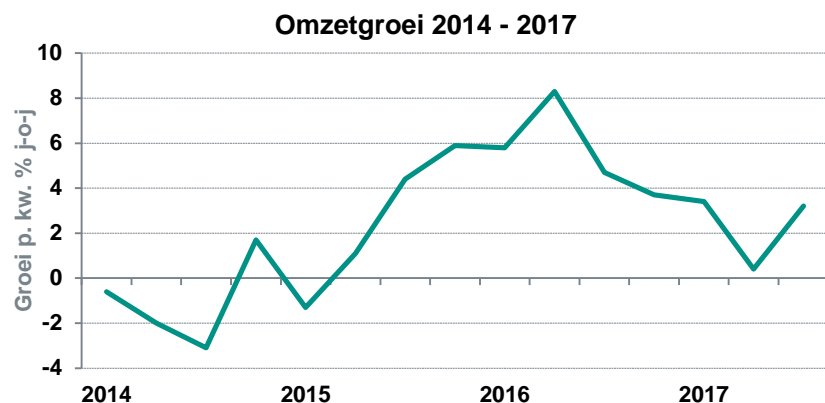
* verschil tussen het percentage ondernemers dat een toename verwacht ten opzichte van het voorgaande kwartaal en het percentage ondernemers dat een afname verwacht – resultaten uit de Coen-enquête 4^e kwartaal 2017

**oordeel ondernemers over winstgevendheid voorgaand kwartaal

- ▶ 2017 laat een grillig verloop zien van de omzetontwikkeling. In het 1^e kwartaal beleefde de omzet een sterke opleving; in het kwartaal daarop nam de groei sterk af om in het 3^e kwartaal weer aan te trekken.
- ▶ In het 4e kwartaal van 2017 verwacht een kleine meerderheid een verbetering van het economisch klimaat (saldo +8,2%). Ook wat betreft prijsontwikkeling (8,1%), personeel (4,3%) is men over het algemeen positief. Vooral wat betreft de omzet is men optimistisch. Het percentage ondernemers dat omzetstijging verwacht overtreft het percentage dat een afname verwacht met maar liefst 32,7%.
- ▶ Personeel en investeringen zullen in 2018 volgens een meerderheid van de ondernemers toenemen (saldo +8,4% en 11,1%).
- ▶ De meeste ondernemers zien nog steeds de winstgevendheid toenemen van hun bedrijf, al lijkt het groeitempo af te nemen.

5 Accountancy

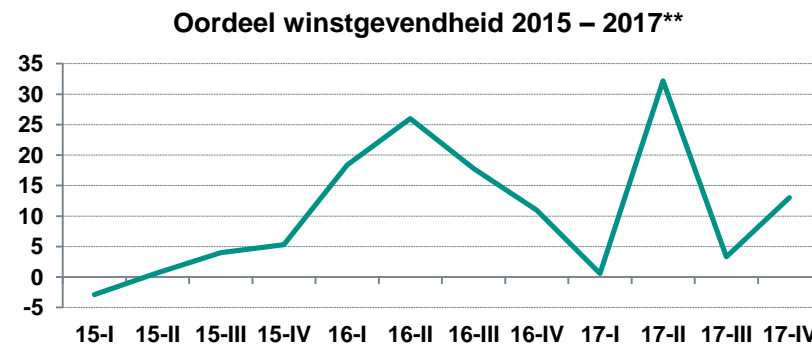
Verwachtingen ondernemers

Economisch klimaat	15,3
Omzet	49,9
Prijzen	-1,4
Personeel (komende 3 maanden)	29,2
Personeel (komend jaar)	22,7
Investeringen (komend jaar)	10,4

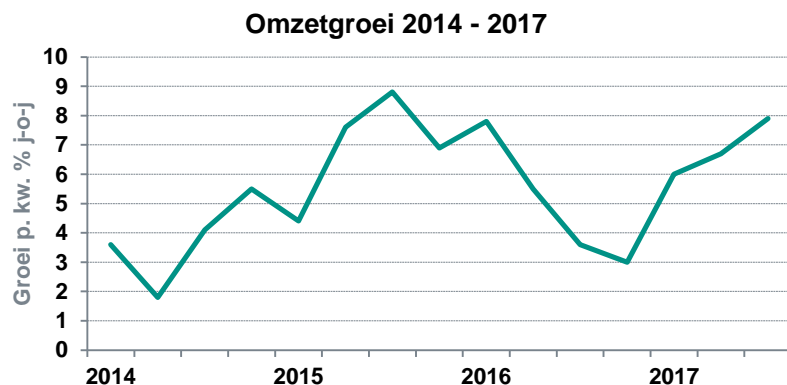
* verschil tussen het percentage ondernemers dat een toename verwacht ten opzichte van het voorgaande kwartaal en het percentage ondernemers dat een afname verwacht – resultaten uit de Coen-enquête 4^e kwartaal 2017

**oordeel ondernemers over winstgevendheid voorgaand kwartaal

- ▶ Accountants zagen hun omzet vrij sterk stijgen in de tweede helft van 2015 en eerste helft van 2016. Sindsdien nam het groeitempo af en in het 2^e kwartaal van 2017 was er bijna geen groei meer over. Het derde kwartaal liet weer herstel zien.
- ▶ In het vierde kwartaal zijn de verwachtingen positief. De ondernemers verwachten een verdere verbetering van het gunstige economisch klimaat. Wat betreft afzetprijzen is men niet positief; die dalen waarschijnlijk. Toch verwacht een overgrote meerderheid van de accountants een stijging van de omzet. (saldo optimisten-pessimisten = +49,9%).
- ▶ Ook wat betreft personeel en investeringen zal de branche groeien in de komende periode.
- ▶ Een meerderheid van de ondernemers geeft aan dat de winstgevendheid is toegenomen in het afgelopen kwartaal.

5 Organisatie-adviesbureaus

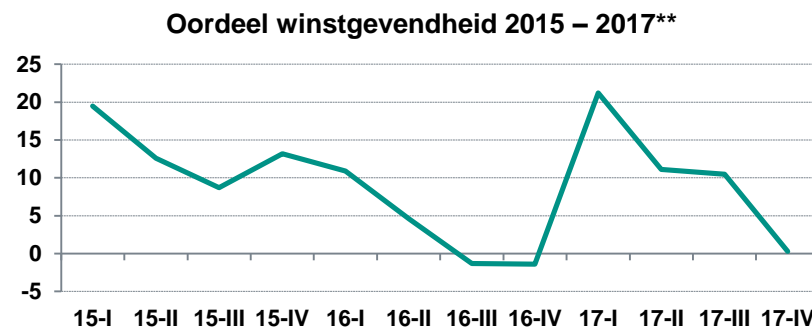
Verwachtingen ondernemers

Economisch klimaat	17,2
Omzet	36,4
Prijzen	14,6
Personeel (komende 3 maanden)	24,7
Personeel (komend jaar)	33,0
Investerings (komend jaar)	4,8

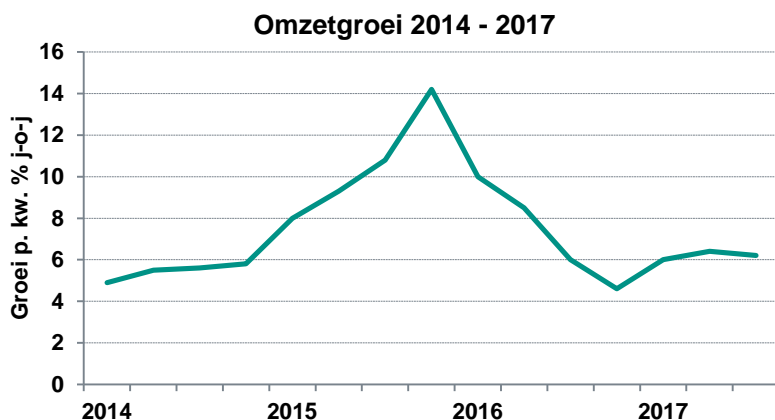
* verschil tussen het percentage ondernemers dat een toename verwacht ten opzichte van het voorgaande kwartaal en het percentage ondernemers dat een afname verwacht – resultaten uit de Coen-enquête 4^e kwartaal 2017

**oordeel ondernemers over winstgevendheid voorgaand kwartaal

- ▶ Na een periode van sterke groei nam de omzetgroei af in 2016. In 2017 is de hoge groei weer teruggekeerd. In het derde kwartaal werd een jaar-op-jaar toename van bijna 8% genoteerd.
- ▶ In het vierde kwartaal zijn de ondernemers in de branche positief. De meerderheid verwacht een verdere verbetering van het economisch klimaat.
- ▶ Het gunstige economische klimaat stuwt de verwachtingen omtrent de omzet. Een ruime meerderheid verwacht een toename van de omzet.
- ▶ De groeiverwachtingen zorgen voor een sterkere vraag naar personeel. De personeelssterkte zal volgens de ondernemers toenemen in 2018.
- ▶ De omzet is steeds sterker toegenomen in 2017; de groei van de winstgevendheid neemt de laatste kwartalen juist af.

5 Uitzendbureaus

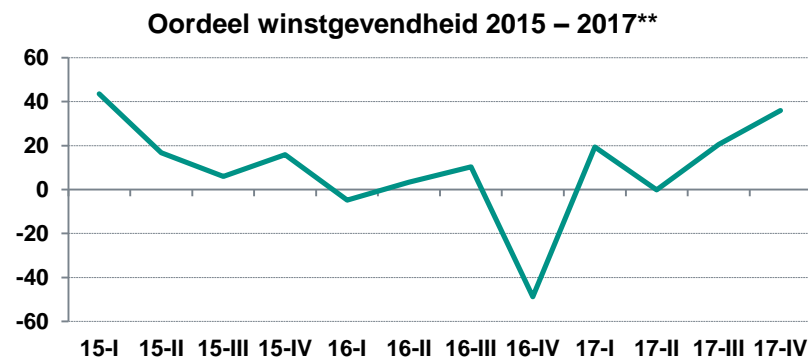
Verwachtingen ondernemers

Economisch klimaat	33,2
Omzet	44,8
Prijzen	12,3
Personeel (komende 3 maanden)	14,1
Personeel (komend jaar)	26,8
Investerings (komend jaar)	-2,7

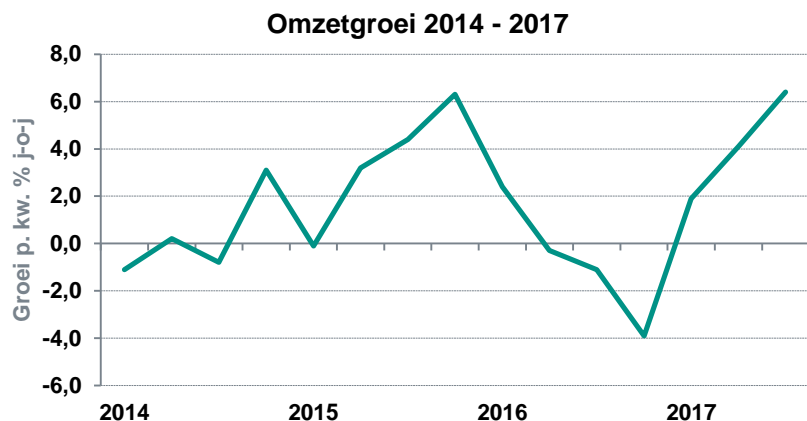
* verschil tussen het percentage ondernemers dat een toename verwacht ten opzichte van het voorgaande kwartaal en het percentage ondernemers dat een afname verwacht – resultaten uit de Coen-enquête 4^e kwartaal 2017

**oordeel ondernemers over winstgevendheid voorgaand kwartaal

- ▶ Uitzendbureaus profiteren van het gunstige economische klimaat en dat is terug te zien in de groeicijfers. De omzet is de laatste jaren sterk gegroeid. Ook dit jaar laat de branche weer gezonde groeicijfers zien, al is de groei lager dan in 2015 en 2016.
- ▶ In het vierde kwartaal van 2017 zijn de ondernemers positief. Een ruime meerderheid verwacht een verbetering van het economisch klimaat en de omzet.
- ▶ Personeel zal naar verwachting ook komend jaar sterk toenemen. Het saldo tussen ondernemers dat een groei van de personeelssterkte verwacht en dat een daling verwacht is maar liefst 26,8% .
- ▶ De winstgevendheid zit de laatste kwartalen ook in de lift. Over het 3e kwartaal rapporteerde een saldo van 35,9% van de ondernemers toename van de winst.

5 Beveiliging

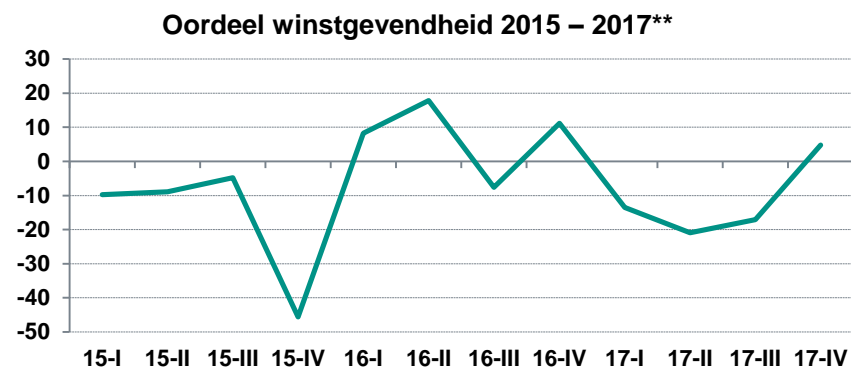
Verwachtingen ondernemers

Economisch klimaat	-8,1
Omzet	-15,6
Prijzen	37,6
Personeel (komende 3 maanden)	-19,0
Personeel (komend jaar)	-34,1
Investerings (komend jaar)	-36,4

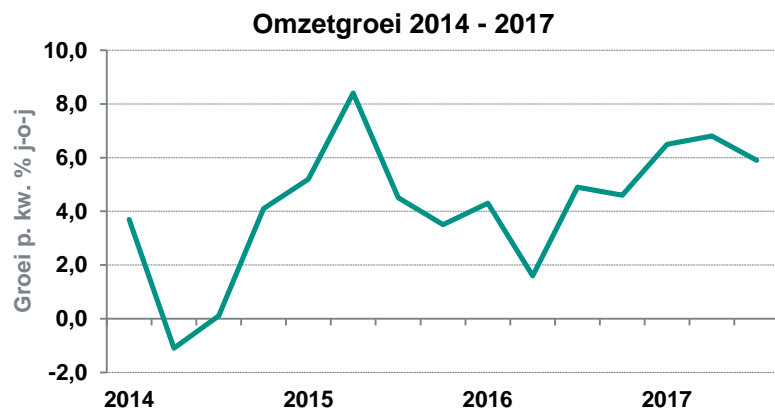
* verschil tussen het percentage ondernemers dat een toename verwacht ten opzichte van het voorgaande kwartaal en het percentage ondernemers dat een afname verwacht – resultaten uit de Coen-enquête 4^e kwartaal 2017

**oordeel ondernemers over winstgevendheid voorgaand kwartaal

- ▶ De beveiligingsbranche had het moeilijk in 2016 en de omzet daalde meerdere kwartalen achtereen. In 2017 is de branche uit het dal geklommen en met name het derde kwartaal toonde een forse omzetgroei. Ook de winstgevendheid nam, volgens een kleine meerderheid van de ondernemers, na ruim een jaar krimp weer toe.
- ▶ Ondernemers in de beveiligingsbranche verwachten echter niet dat de omzetgroei zich voortzet. Ondanks een toename van de afzetsprijzen zal de omzet volgens een meerderheid afnemen.
- ▶ Voor 2018 is men niet positief: Zowel wat betreft personeel als investeringen wordt er een krimp verwacht.

5 Schoonmaak

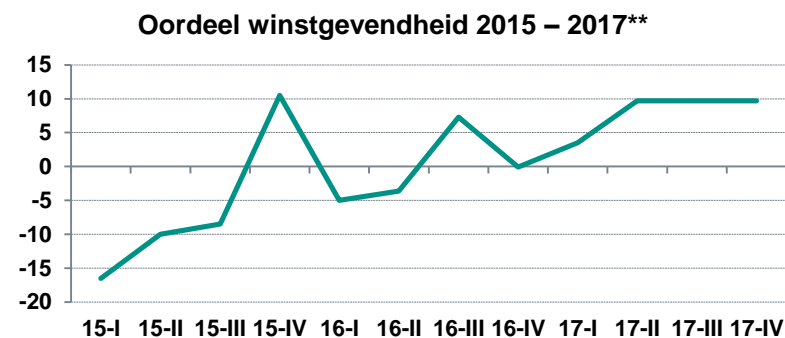
Verwachtingen ondernemers

Economisch klimaat	9,5
Omzet	17,7
Prijzen	5,0
Personeel (komende 3 maanden)	14,2
Personeel (komend jaar)	17,3
Investerings (komend jaar)	5,1

* verschil tussen het percentage ondernemers dat een toename verwacht ten opzichte van het voorgaande kwartaal en het percentage ondernemers dat een afname verwacht – resultaten uit de Coen-enquête 4^e kwartaal 2017

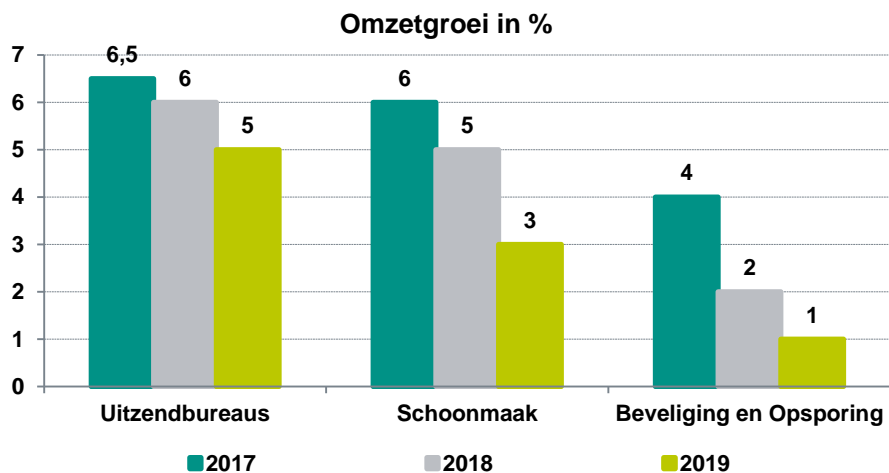
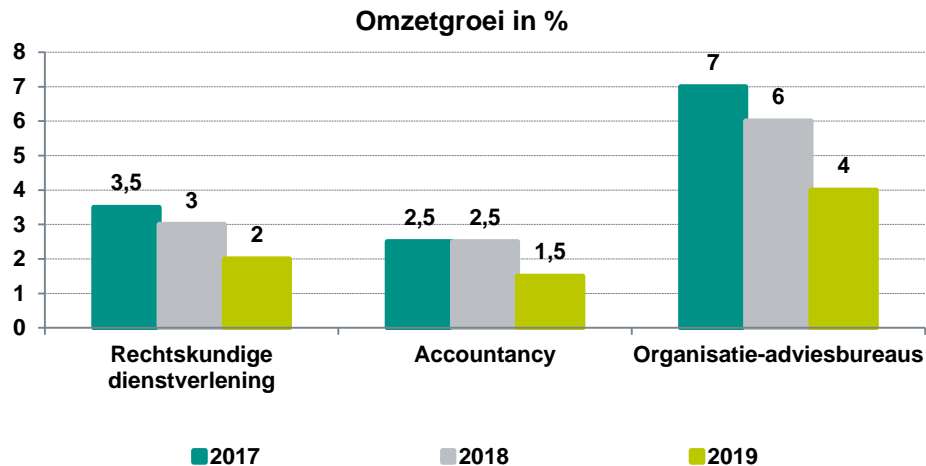
**oordeel ondernemers over winstgevendheid voorgaand kwartaal

- ▶ Na een moeilijke periode laat de schoonmaakbranche vanaf de 2^e helft van 2014 gezonde groei zien. Ook 2017 is een sterk jaar voor de branche die naar verwachting over het hele jaar ongeveer 6% omzetgroei zal laten zien.
- ▶ De winstgevendheid van de branche kwam pas laat op gang. Grote delen van 2015 en 2016 noteerden de meeste ondernemers nog een afname van de winstgevendheid. De laatste 2 jaar geeft elk kwartaal een meerderheid van de ondernemers aan meer winst te maken.
- ▶ Het is de verwachting van de ondernemers dat de positieve ontwikkeling zich voortzet : Een meerderheid is optimistisch over het economisch klimaat en de omzetontwikkeling.
- ▶ De meeste schoonmaakbedrijven verwachten een toename van zowel personeel als investeringen in 2018.

6 Omzetvoorzichten

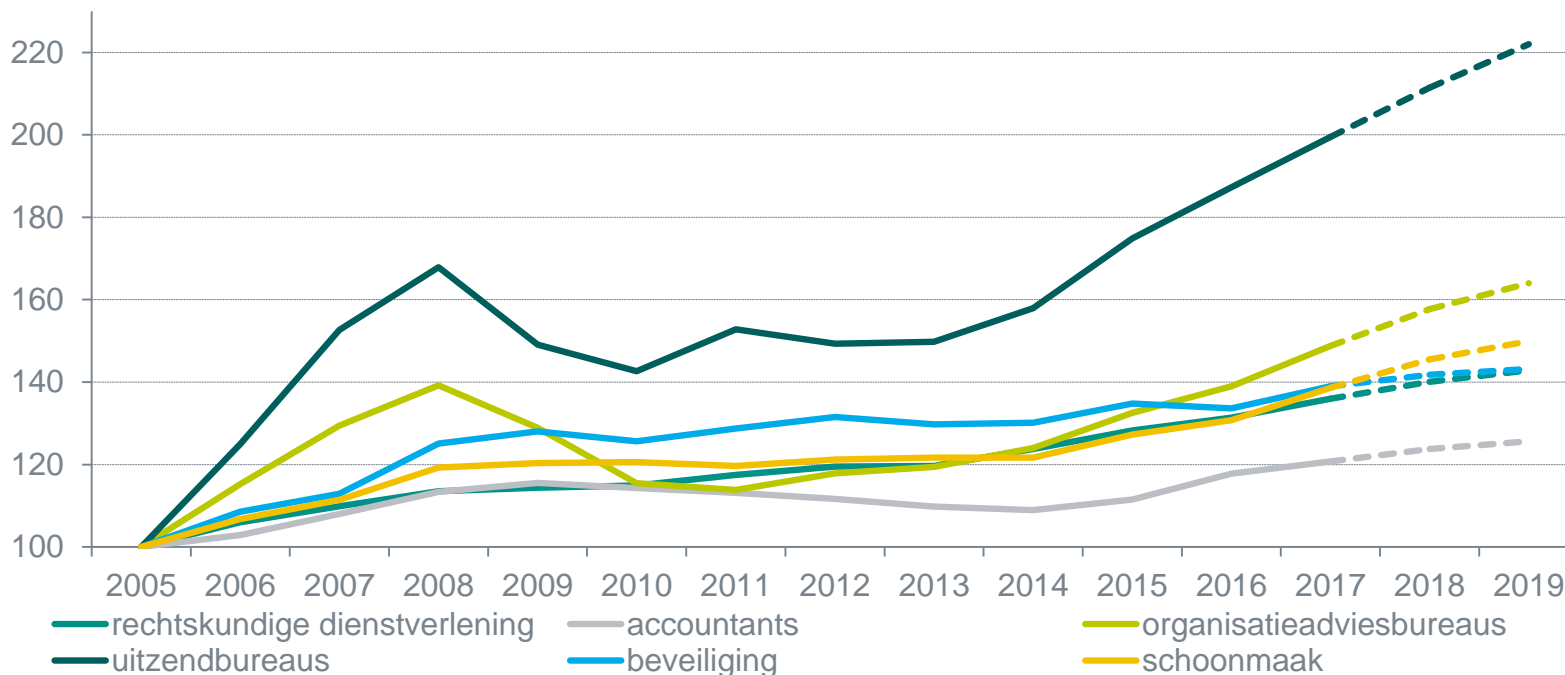
Alle branches in de zakelijke dienstverlening groeien ook in 2018 en 2019; alleen het tempo neemt langzaam af

- ▶ De zakelijke dienstverlening is een sector met een veelheid aan activiteiten en sterk uiteenlopende groeipaden. Toch zien we dat het algemene beeld van een florerende sector ook opgaat voor de deelbranches. Alle branches hebben een sterke omzetgroei laten zien en wij verwachten dat deze groei zich voortzet.
- ▶ Wel voorzien we dat de groei langzaam zal afnemen, Uitzendbureaus zullen de komende 2 jaar het sterkst groeien met respectievelijk 6% en 5%. Ook de organisatie-adviesbureaus (6% en 4%) en schoonmaakbranche (5% en 3%) zullen sterk groeien.
- ▶ Lange tijd was de beveiligingsbranche een zwak presterende branche. In 2017 liet ook deze branche een stevige omzetgroei zien. Wij verwachten dat de omzet van de branche in 2018 en 2019 zal blijven toenemen, zij het met lagere groeicijfers.

7 Omzetontwikkeling 2007 - 2019

Omzetontwikkeling uitzendbureaus afgelopen 12 jaar spectaculair

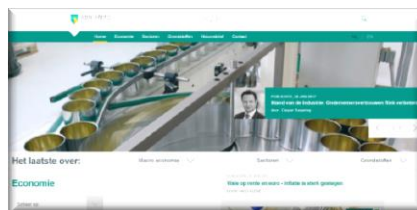
- ▶ De zakelijke dienstverlening heeft, als conjunctureel gevoelige sector, veel last gehad van de crisis van 2008-2009. De sector profiteert nu sterk van de economische groei in Nederland waardoor alle deelbranches de crisis (ver) achter zich hebben gelaten. Ook de meest getroffen branche van organisatieadviseurs zit wat omzet betreft boven pre-crisisniveau. De absolute uitschieter is de branche van uitzendbureaus die in 2017 een verdubbeling van de omzet (nominaal) noteerde vergeleken met 2005.

A Appendix – Contactgegevens, disclaimer en extra informatie

ABN AMRO Sector Advisory

	Sander van Wijk	Hoofd Sector Advisory	sander.van.wijk@nl.abnamro.com				
	Franka Rolvink-Couzy	Hoofd Sector Research					
	Maria Gambin Andres	Secreresse	maria.gambin.andres@nl.abnamro.com				
Agrarisch	Pierre Berntsen	Sector Banker	pj.berntsen@nl.abnamro.com	Industrie	David Kemps	Sector Banker	david.kemps@nl.abnamro.com
	Jan de Ruyter	Sector Banker	jan.de.ruyter@nl.abnamro.com		Casper Burgering	Sector Econoom	casper.burgering@nl.abnamro.com
	Nadia Menkveld	Sector Econoom	nadia.menkveld@nl.abnamro.com		Alexander Goense	Sector Analyst	alexander.goense@nl.abnamro.com
	Martijn Leguit	Sector Analyst	martijn.leguit@nl.abnamro.com				
Bouw	Petran van Heel	Sector Banker	petran.van.heel@nl.abnamro.com	Food	Rob Morren	Sector Banker	rob.morren@nl.abnamro.com
	Madeline Buijs	Sector Econoom	madeline.buijs@nl.abnamro.com		Nadia Menkveld	Sector Econoom	nadia.menkveld@nl.abnamro.com
	Bram van Amerongen	Sector Analyst	bram.van.amerongen@nl.abnamro.com		Martijn Leguit	Sector Analyst	martijn.leguit@nl.abnamro.com
Transport & Logistiek	Bart Banning	Sector Banker	bart.banning@nl.abnamro.com	Retail	Henk Hofstede	Sector Banker	henk.hofstede@nl.abnamro.com
	Madeline Buijs	Sector Econoom	madeline.buijs@nl.abnamro.com		Sonny Duijn	Sector Econoom	sonny.duijn@nl.abnamro.com
	Bram van Amerongen	Sector Analyst	bram.van.amerongen@nl.abnamro.com		Saskia van de Scheur	Sector Analyst	saskia.van.de.scheur@nl.abnamro.com
TMT	Steven Peters	Sector Banker	steven.peters@nl.abnamro.com	Leisure	Stef Driessen	Sector Banker	stef.driessen@nl.abnamro.com
	Kasper Buiting	Sector Econoom	kasper.buiting@nl.abnamro.com		Sonny Duijn	Sector Econoom	sonny.duijn@nl.abnamro.com
	Justine Vijver	Sector Analyst	justine.vijver@nl.abnamro.com		Saskia van de Scheur	Sector Analyst	saskia.van.de.scheur@nl.abnamro.com
Zakelijke diensten	Han Mesters	Sector Banker	han.mesters@nl.abnamro.com	Grondstoffen:			
	Kasper Buiting	Sector Econoom	kasper.buiting@nl.abnamro.com	- Industriële Metalen	Casper Burgering	Sector Econoom	casper.burgering@nl.abnamro.com
	Justine Vijver	Sector Analyst	justine.vijver@nl.abnamro.com	- Agricommodities	Nadia Menkveld	Sector Econoom	nadia.menkveld@nl.abnamro.com

Voor meer sectorkennis, zie abnamro.insights.nl

en volg ons op

via [ABNAMROSectorkennis](https://twitter.com/ABNAMROSectorkennis)

Disclaimer

This document has been prepared by ABN AMRO. It is solely intended to provide financial and general information on the sector developments in the Netherlands. The information in this document is strictly proprietary and is being supplied to you solely for your information. It may not (in whole or in part) be reproduced, distributed or passed to a third party or used for any other purposes than stated above. This document is informative in nature and does not constitute an offer of securities to the public, nor a solicitation to make such an offer.

No reliance may be placed for any purposes whatsoever on the information, opinions, forecasts and assumptions contained in the document or on its completeness, accuracy or fairness. No representation or warranty, express or implied, is given by or on behalf of ABN AMRO, or any of its directors, officers, agents, affiliates, group companies, or employees as to the accuracy or completeness of the information contained in this document and no liability is accepted for any loss, arising, directly or indirectly, from any use of such information. The views and opinions expressed herein may be subject to change at any given time and ABN AMRO is under no obligation to update the information contained in this document after the date thereof.

Before investing in any product of ABN AMRO Bank N.V., you should obtain information on various financial and other risks and any possible restrictions that you and your investments activities may encounter under applicable laws and regulations. If, after reading this document, you consider investing in a product, you are advised to discuss such an investment with your relationship manager or personal advisor and check whether the relevant product –considering the risks involved- is appropriate within your investment activities. The value of your investments may fluctuate. Past performance is no guarantee for future returns. ABN AMRO reserves the right to make amendments to this material.

© ABN AMRO, 2017